

CUVÂNT-ÎNAINTE

Era în toamna anului 2006, la Galeriile de artă din Rădăuți. Atunci, la lansarea volumului *Bucovineni împotriva comunismului: Frații Vasile și George Motrescu*, apărut la Editura Universității din Suceava, pe care l-am îngrijit, dintre auditori s-au desprins o doamnă și un domn care s-au apropiat de mine întrebându-mă: „Despre noi când o să scrieți?”. Cei doi auditori ai mei erau doamna Oltea și domnul Ioan Iliuț. Aveam să aflu mai târziu că doamna Iliuț avea o puternică legătură cu trecutul pe care încercam să-l înțeleg. Doamna Oltea, născută Chirilă, este fiica lui Veronica și Dumitru Chirilă, originari din Tereblecea, județul Rădăuți.

În foarte puține cuvinte, cei doi soți Iliuț au reușit să mă lămurească asupra faptului că făceau parte dintr-o familie foarte cunoscută în Rădăuți și în Tereblecea, până în preajma anilor 50 ai secolului trecut. Familia Chirilă din Rădăuți era cunoscută mai ales prin aceia care aveau să fie închiși pentru convingerile lor politice — fuseseră membri ai P.N.Ț. — și mă refer aici la Pantelimon (zis Pintea), Constantin (cunoscut de apropiați drept Costache) și Aurelian (numit de apropiați Aurel) Chirilă, au împărtășit într-un fel tragedia României și a Bucovinei ocupate de sovietici. Membrii familiei Chirilă care au rămas la Tereblecea, cunoscuți ca oameni destoinici și buni gospodari (Visarion Chirilă a fost ales primar ales acestei localități, în perioada interbelică), dar mai ales Veronica Chirilă și doi dintre copiii (Lola și Aurel), din cei patru ai familiei, au fost deportați în Kazahstan, la Aktiubinsk (acum Aktobe), împreună cu mulți alți săteni, cu doar 11 zile înainte de începerea războiului împotriva U.R.S.S. Aveam să aflu, în perioada lungă de căutare a surselor documentare, că soarta familiei Chirilă este mult mai strâns legată de Bucovina decât ne-am putea imagina. Nu numai că destinele membrilor familiei au fost grav afectate de ocupația sovietică, apoi de sovietizarea României, ci putem afirma că urmași ai acestei familii sunt răspândiți în diferite părți ale lumii, întocmai ca și membrii exilului bucovinean, începând cu: Kazahstan, Belarus, Federația Rusă, Ucraina, România, Germania, Canada și Italia.

Într-o perioadă în care unii dintre români au ales să se opună cu arma în mână regimului de tip sovietic, așa cum au arătat în lucrările lor Radu Ciuceanu,

Adrian Brișcă, Cicerone Ionițoiu, Mircea Dobre, Liviu Țăranu ș.a., unii dintre membrii familiei Chirilă au hotărât ca urmându-și crezul lor politic și conștiința civică democratică să folosească mijloacele pe care le aveau la îndemână, pentru a împiedica instaurarea regimului totalitar comunist în România. De aceea, întorcându-se din evacuare Pantelimon și Constantin Chirilă au trecut la refacearea organizației județene Rădăuți a P.N.Ț., având în acest scop sprijinul forurilor centrale ale partidului și ele aflate într-o continuă supraveghere a structurilor de informații ale statului puse în slujba P.C.(d.)R., conduse de Emil Bodnăraș — fost agent sovietic. Acesta a ajuns unul dintre cei importanți oameni politici din vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și a avut o carieră politică de succes, asigurată de recunoscătorul Nicolae Ceaușescu, pentru susținerea sa în fruntea Biroului Politic al Armatei și ridicarea lui la gradul de general-maior.

Între bucovineni, Emil și Manole Bodnăraș erau cunoscuți — ambii fiind oamenii de încredere ai regimului comunist din România. Ei treceau drept „oamenii rușilor” și dincolo de responsabilitățile pe care le aveau la București, în serviciile de informații și în mișcarea comunistă, se ocupau îndeaproape de ceea ce mai rămăsese din Bucovina. Emil Bodnăraș ca secretar general al Președinției Consiliului de Miniștri controla îndeaproape S.S.I. — de aici rolul său esențial în lupta împotriva grupărilor de partizani din munții Bucovinei și nu numai, în falsificarea alegerilor din 1946, în înscenarea de la Tămădău și abdicarea forțată a Regelui Mihai I. În acest context, este sigur că familia avocatului Chirilă era incomodă pentru noii potentăți. Mai întâi, în ianuarie 1945, organizația locală a P.C.(d.)R. i-a propus lui Pantelimon Chirilă să meargă la sediul din Rădăuți, care se afla în vecinătatea locuinței acestuia, într-o casă din str. „Col. Gheorghiu”, pentru a avea o discuție lămuritoare. Apoi, din interviul de istorie orală cu doamna Oltea Iliuț, aflăm că lui Aurelian Chirilă i s-a propus să intre în P.C.(d.)R.¹. Tot în amintirile vechilor rădăuțeni se păstrează informația că, în campania electorală din 1946, între comuniști și țărăniști au avut loc diverse incidente, de care frații Bodnăraș nu erau străini. Obținerea unui rezultat electoral bun care i-a adus Partidului Național Țărănesc un mandat, a fost o victorie greu digerată de către comuniștii din Rădăuți, în frunte cu Emil Bodnăraș, care preconiza o victorie cu 90% a blocului dominat de comuniști. Ce a urmat se înscrie în logica puterii exercitate de regimurile totalitare, iar între victime au fost și membri ai familiei Chirilă din Rădăuți și rudele și cunoștințele care l-au susținut pe Pantelimon Chirilă, până la judecarea și condamnarea acestuia. În acest context este de amintit și atitudinea demnă a lui Pantelimon Chirilă care i-a deranjat cel mai mult pe comuniști. La votul pe „moțiunea parlamentară de scoatere în

¹ „Hai, măi, Aurel să-i turtim pălăria lui Pinte! Vino la noi și te fac ce vrei tu!”, i-ar fi spus Emil Bodnăraș în 1946, înainte de alegeri.

afara legii a Partidului Național Țărănesc” din iulie 1947, 294 de deputați au fost pentru și un deputat a fost împotriva, era Pantelimon Chirilă, care a stricat „unitatea de vederi” a Adunării Deputaților, deoarece cei mai mulți parlamentari — titra ziarul „Scânteia” — „au felicitat guvernul pentru acțiunea lui salutară”, după discursul lui Teohari Georgescu de susținere a moțiunii. De aceea, între justificările de condamnare pe care le înșira ofițerul de Securitate de la D. R. S. Pitești, care a alcătuit dosarul de urmărire penală a lui Pantelimon Chirilă, găsim aprecierea că acesta era „dușmanul Republicii noastre Populare”.

De la trimiterea în ilegalitate a P.N.Ț., în iulie 1947, și până la arestarea avocatului Pantelimon Chirilă, în 8 ianuarie 1951, Securitatea a cheltuit foarte multe resurse pentru urmărirea familiei Chirilă și a rudelor sale. Între timp, familia lui Pantelimon Chirilă a fost jefuită de toată agonișeala, fratele său Constantin a fost nevoit să se ascundă în Banat, iar Aurelian Chirilă a fost inclus în lotul constituit pentru judecarea celor acuzați de spionaj în favoarea Legației Franței de la București și ceilalți membri ai familiei din județul Suceava au fost constant supravegheați de Securitate, până în vremea regimului Nicolae Ceaușescu.

Ceilalți membri ai familiei Chirilă rămași la Tereblecea au avut o situație și mai grea. Confrunțați cu un regim politic de o duritate extremă, aceștia au avut de suportat o stăpânire străină care-i privea pe oamenii gospodari, mai ales pe aceia care au avut responsabilități pe vremea României Întregite, drept „dușmani ai poporului”. De aceea, la începutul stăpânirii sovietice în partea ocupată a Bucovinei, în iunie 1940, a fost instaurat regimul de teroare care a generat un sentiment general de frică în rândurile autohtonilor, au fost arestați mulți dintre gospodarii de frunte ai satelor, au fost confiscate pământurile prin înscrierea obligatorie în colhozuri, au fost rechiziționate animalele și cerealele sătenilor lipsindu-i de mijloacele de trai, a fost impus ateismul etc. Noapte de noapte, mașina KGB-ului ridica noi și noi „dușmani ai poporului” din sate și orașele din teritoriul ocupat, încât mulți bucovineni au ales să fugă peste granița impusă de baionetele sovietice. Într-o stare continuă de nesiguranță și de frică, susținute de zvonistica „specialiștilor” N.K.V.D., au avut loc masacre împotriva bucovinenilor care au ales să treacă granița în Regatul României, precum: la 6–7 februarie 1941 (când au fost uciși cam patru sute de tineri din Buda, Mahala, Ostrița, Cotenii, Boian, Horecea Urbană, Plaiul Cosminului, Ceahor, Corovia ș.a.) și la 1 aprilie 1941 (când 2500 de români de pe valea Siretului, au fost ademeniți de agenți N.K.V.D. pentru a trece frontiera în România, au fost împușcați la Poiana Varniței, de lângă Fântâna Albă). La acestea adăugăm deportarea a aproximativ 13000 de familii din Bucovina în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, care au fost duse în Kazahstan și Siberia. În această situație s-a aflat și Veronica Chirilă cu cei doi copii, Lola și Aurel, care au fost deportați în Kazahstan. Din păcate, moartea Veronicăi, soția lui Dumitru Chirilă, în prima parte a anului 1942, în

Kazahstan (care era parte a unui plan criminal ce a lăsat mai mulți copii de deportați fără mame), i-a privat pe urmași de informațiile necesare reconstituirii adevărului istoric despre acele evenimente. Lola Chirilă a murit la o vârstă fragedă (ceva mai mult de 20 de ani) și Aurel Chirilă — botezat în actele sovietice drept Kirilov Grigorii Dimitrievici — era la o vârstă prea fragedă pentru a reține lucruri importante despre mama sa și perioada de deportare. Acum, la aproape 80 de ani de la acele evenimente, cu mare greutate putem găsi câteva amintiri fragmentare despre acele timpuri.

Lucrarea de față, realizată cu concursul generos al doamnei Iliuț Oltea și al nepoatei sale Vysotskaya Varvara, fiica lui Aurel Chirilă, nepoata de frate a doamnei Iliuț, stabilită acum la Orenburg, în Belarus, dorește să fie un pios omagiu pentru victimele comunismului din Bucovina și din România și un îndemn la neuitare.

Marian Olaru